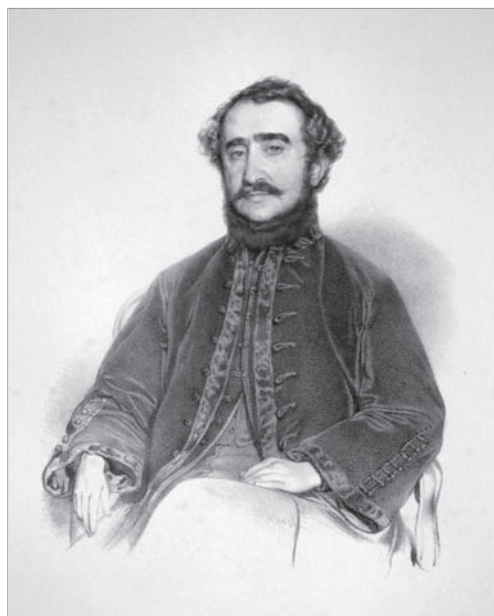


SZIDIROPULOSZ ARCHIMÉDESZ

# ELŐSZÓ A „MAGYARNAK LENNI” CÍMŰ FEJEZETHZ



*„Az emberi nemnek hivatása nem a rontás, pusztítás, megsemmisítés,  
hanem hogy munkáljon, alkosson, teremtsen.”*

GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN

**T**RIANON óta vissza-visszatérő kérdésünk, hogy *Ki a magyar?, Mi a magyar?* Vajon miért beszélnek, vitatkoznak annyit a magyarság mibenlétéről? A válasz nyilvánvalóan adódik: folyamatos válságban volt (van) a nemzeti identitásunk. Sokan sokféleképpen közelítették meg ezt a kérdést a magyar közgondolkodásban és az irodalomban is. Ravasz László református püspök a magyarság ontológiai képét alkotta meg, amikor abból indult ki, hogy e kérdéssel azért kell foglalkozni, mert öntuda-

tosodnia kell a magyarnak. S ha szükséges ez az öntuda-  
tosodás, akkor ez azt jelenti, hogy a magyarság még nincs  
ennek tudatában, pontosabban, nem természetes érzés  
ez benne. Úgy tűnik, azóta sem változott semmi: ma is el-  
különül a két dolog, a magyarság mint érzés és annak  
mibenléte. Mit mondott Ravasz László a magyar szelle-  
miségről? Azt, hogy reális és józan, *„egészen távol áll tőle  
a spekuláció, nem hajlamos az ábrándozásra”*. De hozzá-  
tehetjük: a délibáb is jelen van a magyarság életében.

Mélyedjünk bele kicsit jobban a kiegyezés utáni magyar valóságba, és látni fogjuk, hogy a hazai politikai elitet, az arisztokráciát nem nagyon foglalkoztatták az európai realitások, s főként nem vették komolyan a szomszédos országok törekvéseit, háborús készülődését, magyarellenes lépéseit.

Hogy milyen a magyar a költő, Babits Mihály szerint? Szemlélődő természet, szemlélődő nemtörődömség jellemzi. A magyar számára hivatás lehet a nem-cselekvés. Mert cselekedettel többnyire csak ronthat a helyzetén. A magyar regényekben is inkább történeteket olvashatunk, mintsem cselekvéseket, állítja. Ilyen a 19. századi orosz irodalomban a felesleges ember típusa, Goncsarov Oblomovja. Annyiban különbözünk tőle, hogy a magyar tétlenség Babits szerint *kétkedő józanság*. A dualizmus évtizedeiben azonban, főleg az 1900-as évektől, a józanságnak kevés jelét mutatták az ország politikai vezetői. Jellemző láttelelet adja ennek a magatartásnak Herczeg Ferenc „A gótikus ház” című könyvében: *„Nyilvánvaló volt, hogy a Ház tagjai jobbról is, balról is, óriás módon túlbecsülik azt, ami a pártokban folyik, és alig veszik számba azt, ami az országban történik. A politika már többé nem az egzisztenciák, hanem a taktikázás tudománya. A politika elszabadult a nemzettől, függetlenítette magát, mint Mátyás király halála után a fekete sereg.”* Ezeket a sorokat 1938-ban vetette papírra Herczeg Ferenc. Egyetérthetünk az íróval: az első világháború előtti magyar törvényhozás 16. paragrafusa - mely lehetővé tette az obstrukciót - megbénította a magyar országgyűlés működését, s ez az alig több mint másfél évtized (1896–1912) ásta meg Magyarország sírját. Emiatt Magyarország elmulasztotta többek között a véderő fejlesztését, elhanyagolta a nemzetiségi kérdést, ami az ország számára komoly veszélyeket jelentett. Amikor Herczeg Ferenc választókerületében, Versecen járt, egy sváb gazda, Binder bácsi mondta neki:

*„- Hallja, képviselő úr, ha fölmege Budapestre, mondja meg a magyaroknak, hagyják már abba az örökös veszeke-dést, mert annak rossz vége lesz, a szerbek és románok máris röhögnek a kárörömtől.”* (A gótikus ház, 98) Tán a sváb gazda politikai éleslátása felülmúlta a politikacsinálókéit? Ez a figyelmeztetés nem véletlenül hangzott el. Hogy miként gondolkodott és cselekedett eközben a román, a cseh, a szerb politikai vezető réteg (maguk mögött tudván Európa támogatását), azt tudjuk. És az eredményt is: következetes magyarellenes politikájukkal, folyamatos propagandájukkal 1918 tavaszára sikerült meggyőzniük a háború győzteseit arról, hogy a Monarchiát - s azon belül Magyarországot - szét kell rombolni!

A magyarság politikai képviselőinek jellemző tulajdonsága, a cselekvésképtelenség, furcsa mód azzal is összefügg, hogy kialakult az ezeréves haza, a Kárpát-medence - a Szent Korona szerint is - megbonthatatlan egysége. Hogy ez a tökéletes földrajzi egység, ez a csodálatos „tündérország” valaha is széteshet, szétporladhat vagy darabjaira hullhat, hihetetlennek tűnt. A magyarok többsége nem akarta tudomásul venni a veszélyt. (Ezt nevezi Szekfű Gyula önelégültségnek. Magát Apponyi Albert grófit is illúziók vezették, amikor 1920-ban, párizsi nagyhatású beszédében kifejtette: nem hiszi, hogy a győztesek számára az anyagi erőszak lesz az egyedüli alapja Európa újjáépítésének.)

A kor magyar diplomáciai lépéseit az óvatosság jellemezte, és a sok belülről és kívülről jövő figyelmeztetés, a számtalan veszély-jelzés sem készítette arra az ország politikai vezetőit, hogy megfelelő lépéseket tegyenek azok elhárítására, enyhítésére. Ebben jelentős szerepet játszott két ideológiai tényező: az egyik Magyarország *védőbástya*-szerepe (nevezhetjük védőbástya-metaforának is). Ebből hiányzott az európaiak háláérzete, mint kompenzációs attitűd. Vagyis Magyarország mindenkori politikai vezetői



Veszeli Lajos könyvillusztrációja

várták Európától a segítséget, legalábbis úgy viselkedtek, mintha ez a segítség semmilyen körülmények között sem maradhatna el, hogy az áldozatunkat Európának (amikor szükségessé válik) feltétlenül viszonznia kell. (Ez a fel fogás, ez az illúzió a mai napig jelen van a magyarországi köztudatban!) A másik a *kultúrförlény* gondolata, mint a szomszédos népekkel szembeni ideológia, amihez szoros an kapcsolódik a magyarság történelmi hivatásának eszméje. Hogyan fogalmaz Apponyi Albert gróf 1928-ban? „Nincs szerintem megkapóbb történelmi meglátás, mint a magyar alkotmány-fejlődés harmóniájának látása a magyar nemzet történelmi hivatásával. Ez a szó: *harmónia* itt nem mond eleget; az egységet teremtő alkotmány-fejlődés egyenesen feltétele volt a hivatás teljesítésének. És mivel ez az alkotmány a nyugatba való szellemi beilleszkedés mellett egyenesen a magyar nemzeti géniusz sajátosságaiából nőtt ki, mivel tehát azt egyedül a magyar nemzet létesítette, következőképp egyedül a magyar nemzeti egyéniség volt képes az emberiségre nézve sorsdöntő feladatok megoldására. Történelmi hivatását más nem teljesíthette volna.” (Igazságot Magyarországnak, 10) A magyar faj kultúrförlényéről Apponyi gróf a magyar békedelegáció elnökeként is szót ejtett az 1920. január 16-án tartott beszédében Párizsban, a külügyminisztériumban. Ezekről a képzetekről tehát – anélkül, hogy valóságtartalmukat kétségbe vonnánk – bizony állíthatjuk, hogy nem segítették a szövetséges európai hatalmakat és természetesen az európai közvéleményt sem abban, hogy jobban megértsék a problémáinkat, s természetesen nem enyhítették a feszültséget a magyarság és a Kárpát-medence más népei között. Sőt, bővítették bennük, a románokban, szerbekben, csehekben az ellenkező érzelmeket, máig ható sztereotípiákat képezve: a magyarokat kikiáltották vad ázsiai népnek, a barbár népek egyenes leszármazottainak, akik jellemüket az ázsiai nomádoktól örökölték, ráadásul nyelvük is érthetetlen és kemény.

A dualizmus kori magyar elit megelégedett a hagyományos értékekkel, melyekkel már nem tudta megőrizni az egységes Magyarországot. Hiszen elegendőnek vélte, hogy ezek jelen vannak a magyarság jellemében, ezáltal védettnek hitte a nemzetet mindenfajta káros indulattól, mindenfajta támadástól és veszélytől. Nem védte meg a nemzetet, mert hiányzott egy jó nemzeti stratégia, és hiányoztak a stratégia megvalósításának reális politikai eszközei. A káprázatos millenniumi ünnepségek elvakították a magyarországi politikai elitet is, amely meg volt győződve arról – s ez az akkori ún. jobb- és baloldali parlamenti pártokra egyaránt érvényes –, hogy Magyarország nemzeti

magyarságához nem férhet semmi kétség. (Magyarország akkor – az Osztrák–Magyar Monarchia részeként – középhatalomnak számított.) Tehát hamis jövőképet sugallt a nemzeti büszkeség, a nagy lelkesültség.

Nézzük meg, hogyan is ír erről *Herczeg Ferenc* annak kapcsán, hogy az országgyűlésben Szilágyi Dezső tartotta a millenniumi ünnepi szónoklatot: „Az ő szájából egy ezeréves, sok vért, vereséget és könnyet, sok győzelmet és dicsőséget látott nemzet beszélt a korona viselőjéhez. A király maga is ünnepi megindultsággal hallgatta, és mindenki úgy érezte, uralkodó és nemzet végre egymásra találtak, és többé semmi sem képes őket szétválasztani.” (A gótikus ház, 88.) Ám nem sokáig kellett várni szétválasztásukra, arra, hogy a magyar politikai vezető elit tanújelét adja annak, hogyan kell a nemzetet sorsára hagyni, végveszélybe sodorni. (Gondoljunk az obstrukció már említett másfél évtizedére.) A felelős politikai magatartás hiánycikk volt a magyar belpolitikában, erkölcs és politika sosem állt oly távol egymástól, mint ezekben az években. Erről a felelősségről beszél Jankovics Marcell, amikor a háború alatti időszakról azt mondja, hogy „nem tudtuk a nagy halál szervezetlenségét, és nem tudtuk mások szervezettségét”. Vagyis a háború végkifejletét, valamint a szomszéd népek magyarellenes propagandagépezetének működését. Ugyanakkor az is igaz, hogy a határok megváltoztatását csak 1918 közepére határozták el a szövetségesek – s erről nem tudtak a magyarországi vezetők? Hogy milyen lázas szervezkedés folyik a Monarchia és Magyarország szétdarabolásáért? Ha ez így volt, csapnivaló volt az akkori magyar diplomácia, az egész politikai garnitúra, alkalmatlan vezetőink voltak, amiért nagy felelősség terheli őket Trianonért. Ha meg tudtak róla, és nem tettek semmit annak elkerüléséért (mert nem hitték el maguk sem, hogy ekkora csapás érheti a magyar integritást), akkor a politikai elit felelőssége még nagyobb! A készületlenség Jankovics Marcell szerint nagyobb bajt okozott, mint a szövetségesek győzelme. Katonailag és lelkileg egyaránt. (Húsz esztendő Pozsonyban, 25.)

Kevesen tudnak közhelyek nélkül beszélni erről a kérdéstről. Természetesen mi magunk sem vesszük a bátorságot, hogy a magyarság jellemvonásait egzakt módon számba vegyük. Adjuk meg szakavatottabb, nagy felkészültségű személyiségeknek ezt a feladatot: Ravasz László református püspöknek, Babits Mihály költőnek, Szekfű Gyula történésznek, Rákosi Jenő írónak, Karácsony Sándor filozófiai s pedagógiai írónak, Nemeskürty István irodalomtörténésznek. És természetesen a maiaknak: művészeknek, történészeknek és másoknak.